

Петрик О. А.
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
спеціальності 193 «Геодезія та землеустрій»
Науковий керівник: к.с.-г.н., доцент Лапчинський В.В.
Подільський державний аграрно-технічний університет
Кам'янець-Подільський, Україна

РАЦІОНАЛЬНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Сучасні процеси деградації біосфери набули такого розмаху, що людство почало усвідомлювати необхідність радикального перегляду стратегії свого розвитку. На жаль, сьогодні економічний розвиток, як і раніше, асоціюється з природоспоживаючою економікою. Відповідно пріоритетним завданням стало забезпечення умов сталого соціально-економічного розвитку галузей та регіонів.

За якістю навколишнього середовища Україна перебуває на 75-му місці серед 133 країн світу. Розораність землі у нас майже одна з найбільших у світі (54%), що призводить до зменшення біорізноманіття екосистем. Зростає деградація землі від ерозії, щорічні втрати гумусу становлять близько 20 млн т, а сумарні збитки від цього процесу – майже 5 млн дол на рік.

Особливо актуальним є обґрунтування напрямів сталого розвитку сільських територій, що є сукупністю соціуму, сільського поселення, сільськогосподарських та інших угідь поза межами сільських поселень, із розташованими на них виробничими об'єктами. Саме сталий розвиток сільських територій обумовлює їх придатність для існування людей, можливість забезпечення мешканців та її відвідувачів необхідними харчовими продуктами, умовами праці, відпочинку й лікування.

Проблеми сталого розвитку економічних систем досліджувались багатьма вітчизняними вченими. Але недостатньо уваги приділено впливу раціонального землекористування на формування передумов сталого розвитку сільських територій.

Стратегічні інтереси нашої країни полягають у забезпеченні концепції сталого розвитку, яка в першу чергу базується на раціональному використанні, охороні та відновленні природноресурсного потенціалу і збереженні довкілля. Це обумовлює необхідність узгодження національної політики у сфері реструктуризації, модернізації та розвитку індустріальних секторів економіки, а також надання послуг із політикою з питань охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів, формування та запровадження цих механізмів на ринкових засадах економіки.

У 2007 році було схвалено Концепцію національної екологічної політики України на період до 2020 року, в якій акцентувалася увага на відсутності ефективної системи управління у сфері охорони навколишнього природного середовища та більш повільному, ніж очікувалося, проведенні структурних реформ і модернізації технологічних процесів в умовах зростання національної економіки, що призводить до збільшення рівня забруднення та зумовлює підтримку старих, неефективних підходів до використання енергетичних і природних ресурсів. Час не лише підтвердив правильність цих тверджень, а і ще більше підвищив їх значущість.

Недооцінка екологічних складових стала однією з причин ускладнень у формуванні системи сталого розвитку. Низька оцінка природних багатств призводить до пере експлуатації природних ресурсів.

Для обґрунтування екологічних пріоритетів розвитку сільських територій першочергового вирішення потребують проблеми землевпорядкування. В аграрній економіці України та на сільських територіях нині спостерігається неконтрольовані процеси надконцентрації земельного капіталу. За різними джерелами, близько 100 агрохолдингів із середніми розмірами землекористування 99,5 тис. га, ведуть сільськогосподарське виробництво на розосереджених у сільських територіях орендованих землях, організовують діяльність на майже 11 тис. га сільськогосподарських угідь.

Переважна більшість холдингових структуру клала договори оренди строком на 49 років, практично отримавши їх у довічне користування.

Частковим розв'язанням проблеми підвищення соціальної спрямованості агрохолдингів може бути законодавче врегулювання їхньої діяльності шляхом удосконалення механізму орендних земельних відносин.

Отже, забезпечення трансформаційних процесів у напрямі до сталого розвитку неможливе без вирішення проблем землекористування, основними з яких для сучасної України є: недосконалість державного управління земельними ресурсами, неврегульованість земельного законодавства, практична відсутність інфраструктури ринку земель сільськогосподарського призначення.

Проблеми, що постали нині перед системою землекористування, не нові. Уникнути стратегічних помилок у процесі проектування інституціональних змін у сільськогосподарському землекористуванні можна на основі критичного аналізу, а не копіювання зарубіжного досвіду впровадження організаційно-правових форм підприємницької діяльності, насамперед у сфері землеустрою. Потребують опрацювання, здавалося б, універсальні механізми регулювання земельних відносин, які довели свою життєздатність у країнах розвинутого капіталізму. Якщо цього не станеться, то нас очікує сумний досвід трансформаційних змін у промисловому секторі середини 90-х років.

Лише після вирішення проблем, що накопичилися у сфері землекористування, можливий перехід до наступних етапів: 1– активізації органічного землеробства та переходу інфраструктурних галузей і основного виробництва агропродовольчої сфери на засади сталого розвитку, і 2 – забезпечення відповідного рівня екологічної безпеки сільських територій, адже сучасному етапі земля, як базис агропродовольчої сфери та сільської території, не відповідає принципам екологічності та екологічного землекористування. Зокрема, у Законі України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» стан земельних ресурсів визнано як близький до критичного. Це підтверджують і обсяги здійснених заходів щодо охорони земель в Україні: катастрофічно скоротилося будівництво протиерозійних споруд, обсягів залуження сильно деградованих та

забруднених шкідливими речовинами земель. Реальною метою для держави має бути зменшення суми економічних збитків від нераціонального природокористування і витрат на контроль за рівнем забруднення довкілля. Не викликає дискусій той факт, що ліквідація наслідків шкідливого землекористування і взагалі забруднення природи потребує значних витрат. Чим більшими є витрати суб'єктів господарювання на втілення в життя природоохоронних заходів, тим більш екологічним стане середовище проживання людини.

На перший погляд видається, що держава має прагнути до досягнення та збереження абсолютно чистого довкілля, але така мета є утопічною, хоча до неї можна наблизитись. Агенція з охорони навколишнього середовища США підрахувала: щоб підвищити рівень вилучення різних забрудників із 85 до 90%, потрібно додатково витратити близько 60 млрд дол США, а досягнення нульового рівня забруднення може коштувати майже 320 млрд дол.

Для формування передумов сталого розвитку сільських територій необхідно використовувати системний підхід у землекористуванні. Доцільно пов'язувати його із трьома складовими: економічною (задоволення економічних потреб землевласників та землекористувачів, характер використання земель, розміщення виробництв, рівень інтенсифікації виробництв, розвиток інфраструктури тощо), соціальною (соціальні інституції землекористування і землеволодіння, землеустрій, право власності на землю, сервітути, соціальна інфраструктура) та екологічною (природно-ресурсний потенціал, агроекологічні особливості використання ґрунтів, якість продукції, екологічний стан ґрунтів, екологічні обмеження) .

На нашу думку, першочерговим напрямом, який забезпечить передумови для формування системи сталого розвитку сільських територій, є розроблення механізмів раціонального землекористування та відповідне наповнення місцевих бюджетів.

Якщо основні соціальні, економічні та екологічні закони вже сформовані, то принципи сталого землекористування як часткові принципи екологічно

сталого розвитку сільських територій та суспільства в цілому поки що повністю не розкриті.

Вважаємо, що для формування передумов сталого розвитку сільських територій вкрай необхідно дотримуватись насамперед таких принципів:

1. системного підходу до раціоналізації землеволодіння землекористування;
2. охорони земель;
3. своєчасного усунення та попередження негативного впливу деградованих земель на здоров'я і добробут населення, навколишнє середовище;
4. задоволення соціально-економічних інтересів у сфері земельних відносин та їх гармонізації з екологічною складовою.

Список використаних джерел

1. Тихонов А. Г., Гребенюк Н.В., Гряник О.В., Феденко В.П. Наукові засади сталого розвитку землекористування: сутність, підходи, закономірності. *Землевпорядкування*. 2002. № 2. С. 3–10.
2. Чумаченко О., Мартин А. Еколого-економічні проблеми деградації сільськогосподарських земель в Україні : монографія. Київ : Центр уч. літ., 2013. 282 с.
3. Хвесик М. А. Стратегічні імперативи раціонального природокористування в контексті соціально-економічного піднесення України : монографія. Донецьк : Юго-Восток-ЛТД, 2008. 496 с.
4. Ясінецька І.А. Особливості раціонального управління земельними ресурсами. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. № 8. С. 127-130.
5. Ясінецька І.А. Аналіз ефективності управління земельними ресурсами. *Економіка та суспільство*. 2016. Вип. 4. С. 255-258.
6. Лаврук В. В., Покотильська Н. В., Лаврук О. С. Завдання сучасного землеустрою в системі управління земельними ресурсами та землекористуванням. *Агросвіт*. 2019. № 3. С. 3-10.